

Kagu-Eesti tegevuskava

2024. a seirearuanne

Sisukord

Sissejuhatus	2
Tegevussuunad	3
1. Tegusad inimesed	3
2. Tulevikukindlad ettevõtted	6
3. Kutsuv keskkond	8
Kokkuvõte	12

Sissejuhatus

Esimene Kagu-Eesti tegevuskava koostati aastateks 2015-2020. Tegevuskava perioodi lõppedes otsustas Vabariigi Valitsus selle pikendamise 2030. aastani, et pöörata lisatähelepanu valdkondadele, milles Kagu-Eesti maakonnad kipuvad teistest piirkondadest maha jääma. 2022. aasta veebruaris Venemaa poolt alustatud täiemahuline sõda Ukrainas on tõstnud Kagu-Eesti ühena Eesti idapiiriäärsetest regioonidest täiendava tähelepanu keskmesse – mitmetele pikaajalistele mahajäämustele on lisandunud uued väljakutsed, seda eelkõige majandusarengu ja julgeoleku valdkondades. Tegevuskava kaardistab statistiliste näitajate alusel Kagu-Eesti maakondade olukorra võrdluses teiste maakondadega ning kavandab eesmärgid ja tegevused selleks, et Kagu-Eestit võiks iseloomustada tegusad inimesed, tulevikukindlad ettevõtted ja kutsuv keskkond.

Kagu-Eesti tegevuskava on rakendusplaani kaudu integreeritud regionaalse arengu tegevuskavaga, kusjuures Kagu-Eesti tegevuskavasse kuuluvaiks loetakse Kagu-Eesti maakondade ühistegevused ja need keskvalitsuse tegevused, mis on otseselt või eksklusiivselt suunatud Kagu-Eestile.

Tegevuskava 2024. aasta seirearuandes antakse ülevaade seirenäitajate sihttasemete suunas liikumisest värskeima käesoleva seisuga, mis valdavalt tähendab 2024. aasta näitajaid, ent mõnel juhul ka 2022. aasta või 2025. aasta alguse näitajaid. Tegevuste elluviimise ülevaates lähtutakse põhimõttest, et lähemalt kirjeldatakse Kagu-Eesti spetsiifilisi tegevusi, ning üleriigiliste tegevuste puhul, millel on potentsiaalne mõju Kagu-Eesti tegevuskava eesmärkidesse panustada, viidatakse vastavatele regionaalse arengu tegevuskava seirearuande peatükkidele ja rakendusplaani täitmise ülevaate punktidele.

On ilmselge, et tegevuskava koostamisele järgnevate aastate üksteisele järgnevad kriisid on arengutrende muutnud ja pööranud ning seirenäitajate sihttasemeid seades silmas peetud eeldused ei pea tihti enam paika. Seda enam on oluline analüüsida, kas ja kuidas on tegevuskava rakendusplaanis toodud tegevused asjakohased ja piisavad ning milliseid täiendavaid samme tuleks soovitud suunas liikumiseks ette võtta.

Tegevussuunad

1. Tegusad inimesed

Kagu-Eesti tegevuskava esimene tegevussuund koondab tegevusi, mis on kantud eesmärgist aidata inimestel elada oma elu võimalikult täisväärtuslikult ja tervena ning osaleda aktiivselt piirkonna elus ja tööturul. Eesmärkide suunas liikumist seiratakse hariduse, tööhõive, tervise ja ettevõtlikkusega seotud näitajate kaudu.

Seirenäitajad

Eri- või kutseharidusega 25-64-aastaste osakaal ei ole Kagu-Eesti maakondades alates 2023. aastast enam kasvanud, jäädes kolmel järjestikusel aastal 64,7 protsendi juurde. Teistes maakondades, eriti aga suurte linnadega maakondades on näitaja endiselt kasvutrendis, mis tähendab, et erinevus Eesti keskmisega võrreldes on alates 2020. aastast kasvanud 6 protsendipunktilt 8-le. Valgamaal, mis on 15 maakonna seas eri- või kutseharidusega 25-64-aastaste osakaalu poolest viimasel kohal, on erinevus Eesti keskmisest lausa üle 10 protsendipunkti.

Nagu suures osas Eesti maakondadest, ei ole ka Kagu-Eestis kolmanda taseme haridusega ehk kõrghariduse või sellega samaväärse haridusega 30-34-aastaste osakaal eagrupid viimasel paaril aastal märkimisväärselt muutunud ning jääb Kagu-Eestis 25-27 protsendi vahemikku. Näitaja on kasvutrendis Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal, ent kui esimeste puhul oli näitaja 2025. aastal vastavalt 53,3 ja 47,7 protsenti, siis Ida-Virumaal, kus lähtetase oli madalam, on näitaja tõusnud 2020. aasta 25,7 protsendilt 28,6 protsendile 2025. aastal.

Erisused haridustasemetes ei tulene niivõrd noorte valikust haridusteed jätkata või mitte, vaid pigem sellest, kus seda teha ning kuhu pärast kooli lõpetamist elama asuda (ehk kus on haridusele vastavad töökohad). Kagu-Eesti noored jätkavad EHIS-e andmetel¹ pärast põhikooli oma haridusteed pea sama tõenäoselt kui nende eakaaslased Eestis keskmiselt (üle 95% Kagu-Eesti põhikoolide 2023/2024 õppeaasta lõpetajatest jätkab kas üld- või kutsehariduses), ent suur osa teeb seda väljaspool kodumaakonda. Kui Eestis keskmiselt suundub teise maakonda õpinguid jätkama 11% põhikoolilõpetajatest, siis Võrumaal oli see 2024. aastal 28%, Valgamaal 29% ja Põlvamaal lausa 46%. Gümnaasiumilõpetajate osakaal, kes õpinguid ei jätkka, kõigub Põlva ja Valga maakonnas Eesti keskmise (40%) ümber, jäädes vastavalt 42 ja 38 protsendi juurde, ent ulatub Võru maakonnas 47 protsendini.

Näitaja	Allikas	Algtase	Seire 2024	Sihttase 2030
Eri- või kutseharidusega 25-64-aastaste osakaal (%)	Statistikaamet, RV0231U	63,7% (2020)	64,7% (2025)	kasvab
Kolmanda taseme haridusega 30-34-aastaste osakaal eagrupid (%)	Statistikaamet, RV0231U	26,2% (2018)	26,2% (2025)	kasvab

¹ www.haridussilm.ee

15-74-aastaste tööjõus osalemise määr (%) ja maakondadest madalaima näitaja erinevus riigi keskmisest, (protsendipunkti) ²	Statistikaamet, TT4645	61,7% (2020); 11,9 pp (Põlvamaa, 2019)	68,5% (2024); 8,1 pp (Põlvamaa, 2024)	kasvab <10pp
50-74-aastaste tööhõive määr (%)	Statistikaamet, TT239	57,7% (2019)	57,3% (2024)	kasvab
16-24-aastaste registreeritud töötute osakaal 15-24-aastaste eagrupidist (%)	Töötukassa; Statistikaamet, RV022U	3,5% (2019)	4,8% (2024)	alla 3%
Tervena elada jäänud aastate arv sünnihetkel (maakondadest madalaima näitaja erinevus Eesti keskmisest, aastat) ³	Statistikaamet, TH753	10,11 aastat (Põlvamaa, 2017/2018)	6,87 aastat (Võrumaa, 2023/2024)	<5 aastat
Ettevõtlusaktiivsus (statistilisse profiili kuuluvaid ettevõtteid 1000 elaniku kohta)	Statistikaamet	81,2 (2019)	93,1 (2024)	kasvab

15-74-aastaste tööjõus osalemise määr kasvab jätkuvalt Eestis tervikuna. Eriti kiire on viimasel neljal aastal olnud kasv Põlva ja Võru maakondades, vastavalt 9,5 ja 8,5 protsendipunkti. Siiski on Põlvamaa näitaja jätkuvalt Eestis üks madalaimad, jäädes 66,5% juurde. Andmeid tõlgendades tuleb siiski arvestada asjaoluga, et tööjõu-uuring on valikuuring ning väiksemate üksuste nagu maakondade puhul võib juhuslik viga olla küllaltki suur.

50-74-aastaste tööhõive määr ei ole Kagu-Eestis keskmisena viimasel paaril aastal kasvanud. 16-24-aastaste töötute osakaal 15-24-aastaste eagrupidist on nii Kagu-Eestis kui Eestis tervikuna sarnase dünaamikaga, olles 2020. aastatel kõrgem kui eelnenud kümnendil ja jäädes 5% lähedale varasema 2-3 protsendiga võrreldes. 2024. aasta näitaja oli Kagu-Eesti puhul alates 2017. aastast esimest korda väiksem kui Eestis tervikuna (4,8% vs 5,2%).

Tervena elada jäänud aastate arv on nii Kagu-Eesti maakondades kui Eestis tervikuna järjepidevalt kasvanud, kusjuures kasv on olnud kiirem seni madalaima näitajaga Põlvamaal. Sellegipoolest on Kagu-Eesti maakonnad endiselt punase laterna rollis – kui Eesti keskmine oli 2023/2024 aastal 58,6, siis Põlva-, Valga- ja Võrumaal vastavalt 53,2, 53,2 ja 51,7 aastat.

Ettevõtlusaktiivsus on kõigis Eesti maakondades püsivalt kasvanud, siiski on Kagu-Eestis ettevõtlusaktiivsuse tase jätkuvalt madalam kui Eestis tervikuna (2024. aastal oli Kagu-Eestis 93,1 statistilisse profiili kuuluvat ettevõtet 1000 elaniku kohta, Eestis tervikuna 115,2).

² Strateegia „Eesti 2035“ seab eesmärgiks, et aastaks 2035 oleks Eesti keskmine 15-74-aastaste tööjõus osalemise määr vähemalt 72% ning Eesti keskmise ja väikseima näitajaga maakonna vahe alla 10 protsendipunkti.

³ Strateegia „Eesti 2035“ seab eesmärgiks, et aastaks 2035 oleks Eesti keskmise ja väikseima näitajaga maakonna vahe alla 5 aasta. 2017/2018 aastal oli madalaim näitaja Põlvamaal – 44,74 aastat. Valgamaa näitaja oli 51,97 ning Võrumaa näitaja 46,49. Eesti keskmine oli 54,85.

Sealjuures on ettevõtlusaktiivsus Võrumaal maakondadest keskmiste seas, Põlvamaa ja Valgamaa koos Kesk-Eesti maakondadega edastavad aga vaid Ida-Virumaad.

Rakendusplaani elluviimine

Esimese tegevussuuna all näeb Kagu-Eesti tegevuskava ette neli alasuunda:

- 1) piirkonna haridusvõimaluste vastavusse viimine Kagu-Eesti tulevikuvajadustega;
- 2) tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamine;
- 3) tervisedendus ja tervisteenuste pakkumine;
- 4) sotsiaalse heaolu edendamine ja kogukondade võimestamine.

Hariduse valdkonnas edendatakse Kagu-Eesti tegevuskava eesmärke üleriigiliste tegevuste kaudu ning ainuüksi Kagu-Eestile suunatud tegevusi ei ole kavandatud. Ülevaade regionaalse mõõtmega haridusvaldkonna tegevustest on leitav regionaalarengu tegevuskava 2024. aasta seirearuande (edaspidi RETK seirearuanne) peatükkidest 2.4 ja 2.8 ning RETK rakendusplaani 2024. aasta seireülevaate (edaspidi RETK rakendusplaani seireülevaade) punktides 4.1 ja 8.1. Näiteks toetab Haridus- ja Teadusministeeriumi käivitatud 1.-6.-klassiliste väikekoolide toetusmeede kodulähedaste algkoolide püsimist valdavalt hajaasustusega Kagu-Eesti maakondades.

Ka tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamisse panustavad valdavalt üleriigilised tegevused. Kagu-Eesti (ja Ida-Virumaa) spetsiifilise tegevusena kavandati tegevuskava koostamisel piirkonnale sihitatud tööturu toetusmeetmeid, kuid tänaseks on liigutud pigem selles suunas, et Kagu-Eesti toetamisel tuleb tugineda üleriigilistele tööturumeetmetele. Näiteks lõpetatakse teenuse madala kasutatavuse tõttu 2023. aastast Kagu-Eestile ja Ida-Virumaale suunatud piirkondliku töökoha loomise toetus ning uutes meetmetes piirkonnaspetsiifilisi erisusi ei kavandata.

Tervisedenduse ja tervisteenuste valdkonna üleriigilistest regionaalse mõõtmega tegevustest saab ülevaate RETK seirearuande peatükist 2.3 ning RETK rakendusplaani seireülevaate punktides 3.4-3.5. Antsla vald oli kaasatud Tervise Arengu Instituudi (TAI) 2022-2024 ellu viidud projekti "Rahvatervise valdkonna võimekuse ja kompetentside suurendamine kohalikes omavalitsustes", milles sai kasutada koostöölepingu raames TAI mentorite tuge ning osaleda erinevatel KOV rahvatervise edendamise tegevuskava loomise protsessi võimestavatel koolitustel.

Sotsiaalse heaolu edendamiseks ja kogukondade võimestamiseks kavandatud üleriigiliste tegevuste kohta leiab infot RETK seirearuande peatükkidest 2.3 ja 2.4 ning RETK rakendusplaani seireülevaate punktist 4.3. 2024. aastal toimus kogukonna juhitud kohaliku arengu taotlusvoor pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks ning inimväärikuse tagamiseks. Vooru tulemusena said toetust kõik 26, sealhulgas 4 Kagu-Eestis tegutsevat kohalikku tegevusrühma oma strateegiate ellu viimiseks, 2024. aastal toimusid ka esimesed minivoorud.

2. Tulevikukindlad ettevõtted

Seirenäitajad

Tööviljakus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel on Kagu-Eestis alates 2005. aastast järjepidevalt Eesti keskmisele lähenenud, jõudes 64 protsendilt 87 protsendini 2015. aastal. Pärast seda lähenemine peatus 81 protsendi ringis. 2020. aastal jõudis Kagu-Eesti tööviljakus taas üle 85% Eesti keskmisest. Kui varasemalt kaasati tööviljakuse arvestusse 20 ja enama hõivatuga ettevõtted, siis 2020. aastast toimus metoodika muutus ning arvestusse on kaasatud kõik ettevõtted, v.a finants- ja kindlustusalal tegutsevad. Seega ei ole 2020. aasta järgsed andmed varasemaga enam võrreldavad ning algtasemenähteks edaspidi lähtuda 2020. aasta tasemest. Vahemikus 2020-2023 on Kagu-Eestis tööviljakus hõivatu kohta olnud kõikumine, samal ajal kui Eestis tervikuna on trend olnud pigem kasvav. Sellest tulenevalt on Kagu-Eesti näitaja langenud Eesti keskmisega võrreldes 79,1 protsendilt 2020. aastal 64,4 protsendini 2023. aastal.

Investeeringud immateriaalsetesse põhivaradesse on Kagu-Eesti üle 20 hõivatuga ettevõtetes olnud väga vähesed. Näitaja liikumised on sõltunud üksikute ettevõtete otsustest ning olnud seetõttu väga hüplikud alla 1-protsendise taseme juures, samal ajal kui Eesti keskmine näitaja on liikunud 6,2 protsendilt 9,1-ni. Ka selle näitaja puhul võetakse alates 2020. aastast arvesse kõik ettevõtted (v.a finants- ja kindlustusalal tegutsevad), mistõttu ka Eestis tervikuna on näitaja madalam varasemast (2023. aastal 4,9%). Näitaja algtasemenähteks edaspidi lähtuda 2020. aasta tasemest.

Näitaja	Allikas	Algtase	Seire 2024	Sihttase 2030
Tööviljakus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel Eesti keskmisest (%) ⁴	Statistikaamet, EM027/al 2020 EM003	82,2% (2018, vana metoodika); 79,1% (2020)	64,4% (2023)	läheneb Eesti keskmisele
Immateriaalsetesse põhivaradesse investeeringute osakaal põhivarainvesteeringutest (%) ⁵	Statistikaamet, EM014/al 2020 EM003	0,5% (2018, vana metoodika); 0,5% (2020)	0,61% (2023)	3%

⁴ Kuni 2020. aastani kaasati tööviljakuse arvestusse 20 ja enama hõivatuga ettevõtted, siis 2020. aastast toimus aga metoodika muutus ning arvestusse on kaasatud kõik ettevõtted, v.a finants- ja kindlustusalal tegutsevad. Näitaja väärtus langes sellest tulenevalt pea kõigis maakondades 2000-8000 euro võrra hõivatuga.

⁵ Sama muudatus. Nt on Eesti keskmine väärtus 2020. aastal arvestades ainult 20 ja enama hõivatuga ettevõtteid 9,1% ning kõiki ettevõtteid arvestades samal aastal 6,5%. Kagu-Eestis on vastavad näitajad 0,71% ja 0,48%.

Rakendusplaani elluviimine

Teise tegevussuuna all on Kagu-Eesti tegevuskavas kavandatud kaks alasuunda:

- 1) piirkonnaspetsiifiliste ressursside väärimine, rohetehnoloogiate ja ressursitõhususe edendamine;
- 2) ettevõtete kasvu soodustamine, ettevõtete võrgustamine ja ettevõtlustaristu arendamine.

Piirkonnaspetsiifiliste ressursside väärimine, rohetehnoloogiate ja ressursitõhususe edendamisega seotud üleriigilistest regionaalse mõjuga tegevustest annavad ülevaate RETK seirearuande peatükk 2.7 ning RETK rakendusplaani seireülevaate punktid 7.1.1 ja 7.1.2.

EL ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2021-2027 meetme „Bioressursside väärimise investeringutoetus“ (kõrvalsaaduste väärimine) 2024. aasta taotlusvoorus olid aktiivsed Põlva maakonna taotlejad.

2024. a alguses käivitus 2026. a septembrini kestav Võrumaa Haridus- ja Tehnoloogiakeskuse (TSEENTER) projekt „Kagu-Eesti ettevõtluse ökosüsteemi arendamine“, mis viiakse ellu koos projektis osalevate partneritega (Võrumaa Arenduskeskus, Kagu-Eesti Innovatsioonikeskus, Kagu-Eesti Puiduklaster). Rõhuasetus on tootearendusel, innovaatilistel tootmislahendustel ja haridusel. Mahukaim suund on tootearendus, kus TSEENTER pakub personaliseeritud arendusprogramme, innovaatiliste tootmislahenduste edendamise suunal on tegeldud ettevõtetes robotiseeritud tootmisprotsesside testimisega. Täiustamisel on ka virtuaal-reaalsusel põhinevad õppevahendid. Töös on erinevad katseprotsessid ettevõtjate ja kõrgkoolide koostöös uudsete lahenduste/toodete väljaarendamiseks.

Ettevõtete kasvu soodustamise, ettevõtete võrgustamise ja ettevõtlustaristu arendamise üleriigilisi tegevusi on kajastatud RETK seirearuande peatükkides 2.7 ja 2.9 ning täpsematest tegevustest saab ülevaate RETK rakendusplaani seireülevaate punktides 7.2, 7.3 ja 9.3.

2024. a kevadel käivitatud Kagu-Eesti ettevõtluse arengu toetusmeetmest oli 2024. aasta lõpu seisuga toetust saanud 40 projekti toetussummas 1,9 miljonit eurot. Eraldiseisva toetusmeetme käivitamine, mis kavandati Kagu-Eesti ettevõtjate vajadustest lähtuvalt, on suurendanud piirkonna kasu EL ühtekuuluvuspoliitika võimalustest. Kagu-Eesti programmi toel viiakse ellu Kagu-Eesti piirkondade tööstus- ja ettevõtlusalade turundustegevusi.

2024. aasta alguses selgusid piirkondliku ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamise (PEEK) I taotlusvooru tulemused. Kõige suurem oli taotlemisaktiivsus Lõuna-Eestis, seejuures hõlmavad mitmed toetatud projektid kogu Kagu-Eestit või laiemalt Lõuna-Eestit. Võrumaa Arenduskeskus on juhtpartneriks Kagu-Eesti ettevõtluse ökosüsteemi arendamise projektis, mille ettevalmistamist toetati ka Kagu-Eesti programmist, Kood/Võru programmeerimiskooli rajamise ja IT-valdkonna arendamisel ning Lõuna-Eesti aiasaaduste väärimiskeskuse väljaarendamisel.

3. Kutsuv keskkond

Seirenäitajad

Kagu-Eesti rahvaarv on jätkuvas kahanemistrendis ning kahanemise tempo on pärast 2023. aasta juurdekasvu sarnane sõjaeelse aja langustempoga. Statistikaameti 2019. aasta prognoosiga võrreldes on hetkel rahvaarv Ukraina põgenike arvelt ligikaudu 1800 elanikuga plussis.

Rändesaldo pööras negatiivsest positiivseks 2022. aastal, kui 10 000 elaniku kohta lisandus Kagu-Eestisse 156 inimest rohkem kui sealt lahkus. 2023. aastal oli rändesaldokordaja nullilähedane ning 2024. aastal juba taas negatiivne (vastavalt 2,5 ja -30,9). Välisrände saldo oli 2024. aastal siiski veel positiivne, kuid siserände saldo on olnud negatiivne enne koroonaaastaid, nende ajal kui pärast seda.

Majutatute ööbimiste arvule andis löögi koroonakriis, kuigi langus oli Kagu-Eestis protsentuaalselt märgatavalt väiksem kui näiteks Harjumaal. 2019. aastal koostatud Kagu-Eesti mainekava seadis fookuse Eesti, Läti ja Venemaa puhkuseturistidele ning ärigruppidele Tallinnast ja Harjumaalt. Kagu-Eestis kokku kasvas 2024. aastal võrreldes 2019. aastaga Eesti külastajate ööbimiste arv 7%, Läti külastajate arv 46% ning Venemaa külastajate arv vähenes minimaalseks (-97%). Seejuures kattis Eesti ja Läti külastajate arvu kasv varuga Venemaa sihtturu kadumise, ent seda siiski vaid Valgamaa suure siseturistide arvu kasvu arvelt. Põlva ja Võru maakond kaotasid 2019 ja 2024 võrdluses oluliselt ka siseturiste ning suutsid Läti külastajate arvu vaid minimaalselt kasvatada.⁶

Lairibühenduseta leibkondade arvu kohta Statistikaamet pärast 2021. aastat, kui nende osakaal langes Kagu-Eestis 16 protsendile, enam arvet ei pea. Kui võtta võrdluseks juurde internetiühenduseta leibkondade osakaal, siis pärast langust 2020. aasta 17,8 protsendilt 14,2 protsendile 2021. aastal ning 10,1 protsendile 2022. aastal, on see näitaja jäänud 10-11 protsendi juurde püsima, mis on ligi 2 korda enam, kui suures osas ülejäänud maakondadest.

Mitterahuldava kvaliteediga eluruumides elavate leibkondade osakaal on üle Eesti järjepidevalt kahanenud. Kuna andmeid kogutakse valimipõhiselt, on maakondlikud andmed aastast aastasse võrdlemisi kõikuvad, ent kõigis maakondades oli 2020. aastal mitterahuldavates tingimustes elavate leibkondade arv suuremal või vähemal määral kahanenud. Pärast 2020. aastat andmeid kogutud ei ole.

Kruuskattega Kagu-Eesti teede kilometraaž, mille liiklussageduseks on üle 50 auto ööpäevas, oli 2025. aasta augustis 529. Seda on 147 kilomeetri võrra vähem kui 2020. aasta alguses. Võrdluseks, kõigi riigi kruusateede kilometraaž kahanes Kagu-Eestis 2020. aasta võrdluses 1627 kilomeetrilt 1440 kilomeetrile ning Eestis tervikuna 4563 kilomeetrilt 3960 kilomeetrile, s.t ligi kolmandik kruusateede kogupikkuse kahanemisest toimus Kagu-Eesti maakondades. 2024. aastal riigi teehoiukava tolmuvabade katete ehitamiseks investeeringuid ette ei näinud, 2025-2028 riigi teehoiukava kohaselt on täiendavaid investeeringuid oodata alates 2025. aastast. 24. mail 2025 kinnitatud koalitsioonileppe kohaselt on võetud eesmärk suunata mootorsõidukimaksust laekuv summa täiendavate vahenditena teedevõrgu säilitamiseks ja arendamiseks sh kruusateedele tolmuvabade katete ehitamiseks. Arvestama peab siiski, et

⁶ Allikas: Statistikaamet, TU112

teehoiukavas 2025-2028 on hinnatud kruusateedele katte ehitamise sotsiaalmajandusliku tasuvuse piiriks vähemalt 200 autot ööpäevas.

Elukeskkonnaga rahulolu on küsitluste kaudu mõõdetud 2020., 2022. ja 2024. aastal. Võrreldes 2020. aastaga on meetoodika uuenenud, mistõttu 2020. aasta andmed ei ole hilisematega otseselt võrreldavad. Võrreldes 2022. aasta mõõtmisega on 2024. aastal üldine elukeskkonnaga rahulolu peaaegu kõigis Eesti maakondades kahanenud, kusjuures suurim langus olnud Põlva- ja Valgamaal (vastavalt 15 ja 16 protsendipunkti, võrdluseks Võrumaal 8 protsendipunkti). Kagu-Eestis tervikuna hindas 7-10 punktiga kümnest oma elukeskkonda 64% vastanutest (Eestis tervikuna 71%).

Näitaja	Allikas	Algtaase	Seire 2022	Sihttaase 2030
Rahvaarv ⁷	Statistikaamet, RV0240, RV087	88266 (01.01.2020)	84841 (01.01.2025)	üle 82 000
Rändesaldokordaja (rändesaldo 10 000 elaniku kohta)	Statistikaamet, RVR02	-48,9 (2019)	-30,9 (2024)	positiivne
Majutatute ööbimiste arv	Statistikaamet, TU131	401 776 (2019)	411 703 (2024)	471 000
Lairibaühendusega leibkondade osakaal (%)	Statistikaamet, IT20	19% (2020)	16% (2021)	alla 5%
Kruuskattega teid liiklussagedusega üle 50 auto/ööpäevas	Transpordiamet	676km (01.01.2020)	529 km (06.08.2025)	0 km
Leibkondade osakaal, kelle eluruumi kvaliteet ei ole rahuldav, hea ega väga hea (%)	Statistikaamet, LER05	kõrgeim maakondlik näitaja 10,9% (Valgamaa, 2019)	7,0% (Võrumaa, 2020)	alla 5%
Üldine rahulolu oma elukeskkonnaga (väga ja pigem rahul vastanute osakaal, %)	Statistikaamet, KO11	madalaim maakondlik näitaja 75,8% (Valgamaa 2020)	64% (Kagu-Eesti, 2024), madalaim Põlvamaa 59% ⁸	vähemalt 82%

⁷ Statistikaameti 01.01.2019 rahvaarvu põhjal tehtud prognoosi kohaselt on Kagu-Eesti rahvaarv aastal 2030 78283.

⁸ Meetoodika on muutunud. Kui 2020. aastal küsiti hinnangut elukeskkonnaga rahulolule skaalal väga rahul, pigem rahul, pigem ei ole rahul, üldse mitte rahul, siis alates 2022. aastast 10-palli süsteemis. Väga rahul või pigem rahul olevateks on arvestatud 7-10 palli vastanud.

Rakendusplaani elluviimine

Kolmanda tegevussuuna all pööratakse Kagu-Eesti tegevuskavas tähelepanu järgmistele alasuundadele:

- 1) kommunikatsioonide ja ühenduste kaasajastamine;
- 2) kaugtöökohtade loomine ja kaugtöökeskuste arendamine;
- 3) eluasemete kaasajastamine;
- 4) turismi edendamine;
- 5) kultuurilise eripära ja looduspärandi hoidmine;
- 6) piiridega seonduvate probleemide lahendamine ja eeliste ärakasutamine.

Kommunikatsioonide ja ühenduste kaasajastamisega tegeletakse valdavalt üleriigiliste tegevuste kaudu, millest saab lugeda RETK seirearuande peatükist 2.5 ning täpsemalt RETK rakendusplaani seireülevaate punktides 5.1-5.3.

2024. aastal on riik investeerinud Tartu lennujaama, sh Helsingi lennuühenduse taastamisse, ning Tapa-Tartu raudteelõiku, parandades sellega muuhulgas ka Kagu-Eesti elanike ja ettevõtjate ühendusvõimalusi.

Valga-Koidula raudtee arendamiseks vajalikke riigieelarve vahendeid sõjalise mobiilsuse suurendamiseks 2024.a seisuga kavandatud ei ole.

Kaugtöökohtade loomise ja kaugtöökeskuste arendamise valdkonna üleriigilisi tegevusi on täpsemalt kirjeldatud RETK seirearuande peatükis 2.1 ja RETK rakendusplaani seireülevaate punktis 1.2.

Piirkonna elanike töövõimaluste mitmekesistamiseks on Regionaal- ja Põllumajandusministeerium jätkanud Kagu-Eesti kaugtöökeskuste võrgustiku arendamise toetamist osana Kagu-Eesti programmist.

Eluasemete kaasajastamise üleriigiliste tegevuste kokkuvõte on leitav RETK seirearuande peatükis 2.6 ja RETK rakendusplaani seireülevaate punktis 6.2.

Korterimajade energiatõhususe toetusmeetme 2024. a taotlusvoorus aitas maakondlike eelarvete seadmine oluliselt suurendada Kagu-Eesti korteriühistute ligipääsu riigi toetustele. Võru ja Valga maakondadele ettenähtud toetusvahendid on ammendunud, Põlva maakonnas on voor 06.08.2025 seisuga jätkuvalt avatud (kuni oktoobrini 2025 või vahendite ammendumiseni).

Turismi edendamise valdkonna regionaalse mõõtmega üleriigilistest tegevustest saab lugeda RETK seirearuande peatükist 2.7 ja RETK rakendusplaani seireülevaate punktist 7.2.

Kagu-Eesti spetsiifilise tegevusena jätkus Kagu-Eesti mainekujunduse kava 2020-2022 elluviimine, mille üheks eesmärgiks on puhketuristide toomine Kagu-Eestisse. Mainekujunduse kava uuendati 2025. aastal.

MKM regionaalse turismialase koostöö toetamine on aidanud kaasa Lõuna-Eesti turismisihtkoha organisatsiooni (DMO) arendamisele, mis hõlmab peaaegu kogu Kagu-Eestit (Tõrva vald kuulub Kesk-Eesti DMO piirkonda).

Kultuurilise eripära ja looduspärandi hoidmise valdkonnas jätkus 2024. aastal Setomaa, Vana-Võrumaa ja Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetmete elluviimine ning Peipsiveere ja Setomaa regionaalarengu programmide rakendamine.

Piiridega seonduvad probleemid on saanud uue mõõtme seoses Venemaa 2022. aastal algatatud täiemahulise sõjaga Ukrainas. Katkestatud on piiriüleised koostööprogrammid Venemaaga, märkimisväärselt kahanenud piiriülene liiklus ning piiratud on piiripunktide lahtiolekut. Aktiivselt on jätkunud piiritaristu ehitus – 2024. a valmis 5 uut seirepositsiooni, PPA poolt on koostatud droonituvastuse ja tõrje kontseptsioon, mille kohaselt on kavas idapiirile rajada mitmekihiline droonituvastussüsteem. 2025. a alustatakse Luhamaa juhtimiskeskuse ehitus- ja rekonstrueerimistöödega. 2024. aasta jaanuaris kinnitasid kolme riigi kaitseministrid Balti kaitsevööndi kontseptsiooni, mille piiriäärsetele aladele rajamise ettevalmistustega on ka alustatud.

Kagu-Eesti piiriala sotsiaal-majanduslikku olukorda, siseturvalisuse, piirijulgeoleku ja kogukonna aspekte on põhjalikult käsitletud Tartu Ülikooli 2023. aasta uuringus⁹. Uuringu soovitude ja järelduste rakendamise võimalusi on 2024. aastal arutanud Regionaal- ja Põllumajandusministeerium koostöös teiste Kagu-Eesti piirialade valitsuskomisjoni kuuluvate organisatsioonidega.

---

⁹ Leitav https://skytte.ut.ee/sites/default/files/2023-04/Kagu-Eesti%20piiriala%20sotsiaal-majandusliku%20olukorra%2C%20siseturvalisuse%2C%20piirijulgeoleku%20ja%20kogukonna%20uuring_0.pdf

Kokkuvõte

Järjestikused kriisid on silmnähtavalt mõjutanud Kagu-Eesti tegevuskava eesmärkide suunas liikumist. Kui 2022. aasta seirearuande põhjal liiguti valdavalt soovitud suunas, siis 2024. aasta tulemuste järgi on mõne näitaja trend muutunud negatiivseks või stagneerunud, tuues kaasa Eesti keskmisest kaugenemise.

Hariduse näitajate kasv on peatunud, mis tähendab lõhe suurenemist Eesti keskmisega. Oluline on jätkata atraktiivsete keskhariduse tasandi kutse- ja akadeemiliste õpivõimaluste arendamist, et muuta maakondade õpivõimalused põhikoolilõpetajate esimeseks valikuks.

Siseränne on olnud negatiivne kogu vaatlusperioodi aja ega muutunud positiivseks ka koroonakriisi käigus. Rändesaldokordaja, mis Ukraina põgenike sissevoolu tõttu oli eelmise seireülevaate ajal positiivne, on nüüd taas negatiivseks muutunud. Rahvaarv jätkab kahanemist samas tempos, kui enne ukrainlaste lisandumist. Õpivõimaluste kõrval on noorte Kagu-Eestisse jäämise või naasmise seisukohast võtmetähtsusega piirkonna võime pakkuda eneseteostust võimaldavaid ning tasuvaid töökohti. Selles vallas on vaja jätkuvaid tugevaid ja koordineeritud jõupingutusi. Kagu-Eesti ettevõtete tööviljakuse kasvutrend on peatunud, samuti ei kipu suurenema ettevõtete investeeringud immateriaalsetesse põhivaradesse. Nagu nenditi ka 2022. aasta aruandes, on vajalik jätkata piirkonnaspetsiifiliste ressursside väärindamise edendamist, suuremat tähelepanu pöörata ettevõtete innovatsioonivõimekuse tugevdamisele ning toote- ja teenusearenduse investeeringute toetamisele. Oluline on ka ettevõtluse ökosüsteemi ning võrgustumise toetamine ning infrastruktuuriliste takistuste kõrvaldamine. Ettevõtlusaktiivsuse kasvatamisele on vaja eriti tähelepanu pöörata Põlva- ja Valgamaal.

Eesti keskmisest kiiremini on kasvanud nii tööjõus osalemise määr kui tervena elada jäänud aastate arv, ent nende näitajate väärtused jäävad endiselt Eesti maakondade seas madalamate sekka. Tööhõive- ja tervisedenduse valdkonnas tuleb analüüsida, ega Kagu-Eesti spetsiifiliste tegevuste lõpetamine pole olnud ennatlik, ning vajadusel disainida Kagu-Eesti väljakutsetele paremini vastavad meetmed.

Majutatute ööbimiste muutused on maakonniti väga erinevad. Vene turistid on kadunud peaaegu täielikult. Kui Valgamaa on suutnud koroonaeelse taseme taastada ja ületada, seda eeskätt siseriiklike ja Läti turistide kasvu arvelt, siis Võrumaa jääb 2019. aasta tasemele endiselt alla ning Põlvamaa näitaja on olnud stabiilne madalal tasemel kogu vaatlusperioodi jooksul.

Nagu Eestis tervikuna, on ka Kagu-Eestis märgatavalt langenud rahulolu oma elukeskkonnaga, milles vähemalt osaliselt peegeldub ilmselt üldine geopoliitilise olukorraga seotud ärevusfoon ning rahulolematuse riigi arengukursiga. Kagu-Eestis ja teistes idapiiriäärsetes piirkondades lisanduvad sellele veel piiriäärse asukohaga seotud eripärad. Oluline osa Venemaa poolt alustatud täiemahulise sõjaga Ukrainas seotud julgeoleku ja turvalisuse küsimustest nõuavad lahendamist piiriäärsetes maakondades. See nõuab riigiasutuste ja kohalike inimeste usalduslikku koostööd.

Idapiiriäärsete regioonide vastupanuvõime on oluline nii Eesti kui kogu Euroopa julgeolekule. Oluline on keskenduda nii piirkonna majanduslikule elujõulisusele kui kogukondade turvalisusele ja vastupanuvõimele kriisidele. Otstarbekas on leida võimalusi, kuidas Kagu-Eesti piirkonda tugevdada samaaegselt lahendades riigi julgeoleku ja siseturvalisuse vajadusi (nt

kaitsetööstuse ja kaitseväge teenindava ettevõtluse arendamine, sõjalise mobiilsuse taristu rajamine, energia- ja sidevõrkude tugevdamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse ja kogukondade kriisideks valmisoleku parandamine).